

Lunds Universitet
Sociologiska institutionen

DAMP

och

Den Sociala Villervallan

Henrik Lundberg

Uppsats Soc 344, 41-60 p

Vårterminen 2002

Handledare: Marianne Liedholm

Innehållsförteckning

1. Abstract	sid. 2
2. Diskussionen om DAMP	sid. 3
2.1. Inledning och bakgrund	sid. 3
3. Kunskaps- och vetenskapssociologi	sid. 5
4. Skillnader i vetenskapssyn	sid. 9
4.1. Ideologianklagelser	sid. 10
5. DAMP som social konstruktion	sid. 13
5.1. DAMP-diagnosens bakgrund	sid. 15
6. Kärftves dubbla ärende	sid. 18
7. DAMP-etablissemang och rätten att få tala	sid. 23
8. DAMP som interaktiv kategori	sid. 26
9. DAMP som naturlig kategori	sid. 29
10. Att ”ha” DAMP	sid. 30
11. Kampen för DAMP	sid. 33
12. Avslutning	sid. 35
Litteraturförteckning	sid. 36

1. Abstract

Författare: Henrik Lundberg

Titel: DAMP och den sociala villervallan. En kunskapssociologisk studie av dampdebatten

Uppsats Soc 344, 41-60p

Handledare: Marianne Liedholm

Sociologiska institutionen, vårterminen 2002

Syfte och problemställning

Denna uppsats syfte är att ge en kunskapssociologisk belysning av den debatt om DAMP-diagnosen som under de senaste två åren förts i såväl massmedia som i olika specialtidsskrifter. Uppsatsens frågeställning är om de uppfattningar om diagnosen som kommit till uttryck i diskussionen går att se i ett större kunskaps- och vetenskapssociologiskt sammanhang. I uppsatsen hävdas detta verkligen vara fallet. Med en begreppsapparat hämtad från den kanadensiske filosofen Ian Hacking visas att debattens båda motståndsläger förstår diagnosen i enlighet med de perspektiv som hör samman med de olika vetenskapstraditioner kombattanterna representerar.

I fokus står inte DAMP-diagnosens vetenskapliga legitimitet, utan den stundtals mycket animerade diskussion som förts om diagnosen. Särskilt beaktas de många anklagelser om ideologisk forskning som de båda lägren fört fram. I uppsatsen argumenteras vidare för att det inte finns någon förutsättningslös vetenskaplig position i DAMP-frågan, utan att varje uppfattning är beroende av ett perspektiv eller en tankestil, som i sin tur går att hänföra till olika kollektiv av forskare. Det är emellertid symptomatiskt att inget av lägren presenterar sin vetenskapliga ståndpunkt som ett perspektiv, utan istället som Sanningen om barns beteendeavvikelser.

Uppsatsen menar sig inte kunna påvisa ett kausalt samband mellan tillhörighet till ett forskarkollektiv och det faktum att en forskare omfattar en viss uppfattning om

DAMP, utan nöjer mig med den mer blygsamma ambitionen att lyfta in DAMP-debatten i ett större vetenskapssociologiskt sammanhang, samt att försöka belysa hur de båda motståndarlägren argumenterar för sin sak.

2. Diskussionen om DAMP

2.1. Inledning och bakgrund

Omkring hösten år 2000 uppstod i Sverige en hätsk offentlig diskussion om den neuropsykiatriska diagnosen DAMP (Deficits in Attention, Motor control and Perception), som framför allt föranledes av sociologen Eva Kärfves bok *Hjärnspöken. DAMP och hotet mot folkhälsan*. Bakom DAMP-diagnosen, som är av svenskt ursprung, står Christopher Gillberg, professor och överläkare i barnpsykiatri vid Drottning Silvias Barn- och ungdomssjukhus i Göteborg. Kärfve m.fl. reagerade starkt emot att Gillberg och hans kollegor uteslutande har en biologisk infallsvinkel till frågan om barns hyperaktivitet och beteendeavvikelser. Enligt Kärfve innebar detta en radikal omorientering vad gäller uppfattningen om att social miljö och psykologiska förhållanden har stor betydelse för att förstå psykiska avvikelser och problem hos barn.

Kärfves bok innehåller bl.a. en skarp vidräkning av ett arbetsmaterial om DAMP och ADHD¹ ”Vård av barn, ungdomar med DAMP/ADHD”, som sammanställts av Gillberg et.al. för Socialstyrelsens räkning. Dokumentet ger ett starkt stöd för medicinering med centralstimulantia mot DAMP/ADHD, och det föreslås att särskilda regionala centra bör inrättas som bland annat kan sköta medicineringen. Socialstyrelsen kritiserades av Kärfve m.fl. för att expertgruppen var alltför ensidigt sammansatt, med enbart experter som var positiva till behandling med centralstimulantia vid DAMP/ADHD.² I ett uttalande i Dagens Medicin menade Gunnar Bramstång, professor e.m. i offentlig rätt vid Lunds universitet, t o m att gruppens sammansättning stred mot lagens krav på saklighet och opartiskhet:

¹ ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) är den internationella motsvarigheten till DAMP, (även om också andra benämningar som t.ex. HKD förekommer). DAMP är emellertid, som kan utläsas av förkortningarna, en mer omfattande diagnos och inkluderar även motoriska och perceptuella svårigheter. DAMP motsvaras närmast av vad man inom det internationella vetenskapsamfundet kallar ”ADHD av kombinerad typ”.

² Båsen, A. ”Kunskapsdokument om DAMP kritiserats”, Dagens Medicin, 00-10-24.

Väljer man en utredningsgrupp som inte representerar olika fraktioner av åsikter så riskerar man en strömkantring åt ett visst håll redan i begynnelsen och det är givetvis med hänsyn till den grundlagsfästa objektivitetsprincipen synnerligen olyckligt.³

Tumultet kring expertgruppens dokument och den hårda kritik som DAMP-diagnosen mötte ledde småningom till att Socialstyrelsen fann för gott att beställa en ny genomgång av forskningsläget kring DAMP och ADHD. Uppdraget tilldelades barnpsykiatern och etologen Tomas Ljungberg, som i maj 2001 lade fram rapporten ”ADHD hos barn och ungdomar - Diagnostik, orsaker och farmakologisk behandling”. Ljungberg är på avgörande punkter oense med expertgruppen. Han menar exempelvis att det inte finns någon vetenskaplig grund för uppfattningen om att hela sanningen om DAMP/ADHD står att finna i barnens gener. Det tycks snarare handla om flera samverkande faktorer där bl.a. en skadlig miljö spelar en stor roll för uppkomsten av symptomen. Debatten är dock långtifrån avgjord - för tillfället verkar den stå och väga.

I denna uppsats försöker jag att belysa DAMP-diskussionen ur en kunskapssociologisk synvinkel, och hävdar att de båda motståndslägrens argument skall förstås i en mer omfattande vetenskapssociologisk kontext. Till grund för uppsatsarbetet ligger framför allt litteraturstudier. Litteraturen består dels av direkta inlägg i debatten i form av artiklar i dagspress och specialtidningar, men också av vetenskapsteoretiska och –sociologiska verk. I arbetets inledningsskede tog jag också kontakt med två informanter för att skaffa mig en inblick i diskussionen. Den ena av dem, Eva Kärfve, gav så att säga sig själv. Den andre var Germund Hesslow, professor i fysiologi vid Lunds Universitet. Hesslow har inte själv deltagit i diskussionen, men eftersom han är en känd förespråkare för biologiska förklaringar av mänskligt beteende antog jag, en smula felaktigt skulle det visa sig, att han skulle ge annan bild av DAMP-diagnosen.

Till grund för min diskussion ligger den kanadensiske filosofen Ian Hacking's bok *The Social Construction of what?* Även om Hacking i sin bok är ute i ett annat ärende än mitt menar jag att hans diskussion om sociala konstruktioner, naturliga kategorier och indifferentia och interaktiva kategorier är intressanta att applicera på DAMP-debatten. De utgör i själva verket det prisma genom vilket debattörerna betraktar diagnosen.

³ ”Juristprofessor kritisk mot DAMP-utredning”, Dagens Medicin, 00-11-28.

3. Kunskaps- och vetenskapssociologi

”Do not block the road of inquiry” C.S. Peirce

I en tv-intervju med Jan Hjärpe, professor i islamologi vid Lunds universitet, påpekade han att vi för att kunna förstå hur talibanerna tänker måste lära oss förstå de *kategorier* enligt vilka de uppfattar verkligheten. Hjärpes påpekanden implicerar att talibanerna och vi skiljer oss åt vad gäller vår begreppsvärld, men att vi genom inlevelse i deras situation åtminstone i någon mening kan lära oss se verkligheten med deras ögon.

Men vad menar Hjärpe med att verkligheten uppfattas i enlighet med *kategorier*? Den filosof som framför allt präglat denna tanke är Immanuel Kant. I sin *Kritik der Reinen Vernunft* hävdar han att vår erfarenhetsvärld – världen av träd, cyklar, medmänniskor etc. – konstitueras av oss själva. Sådana fundamentala drag hos verkligheten som rum och tid, föremål och egenskaper, möjlighet och nödvändighet står inte att finna i en av oss oberoende värld, utan konstitueras av vår egen mentala och begreppsliga aktivitet. Kategorier som t.ex. föremål och egenskaper är således någonting som kunskapssubjektet självt tillför verkligheten, och inte någonting som existerar oberoende av oss själva. Men när Hjärpe talar om svårigheter för västerlänningar att förstå talibanernas tänkesätt syftar han helt visst inte på Kants transcendentala förståndskategorier. Kant hade menat att hans kategorier gällde *a priori*, dvs. för *alla* människor i *alla* tider, såväl för talibaner som västerlänningar. Hjärpe menar istället att det finns *socialt* bestämda kategorier som styr vår verklighetsperception och som skiljer sig från en grupp till en annan.

Hur skall, frågar sig Hjärpe i ett annat sammanhang, mamman på Gazaremsan som nåtts av budet att hennes tonårige son skjutits till döds klara sig med förståndet i behåll?⁴ Den religiösa traditionen kan hjälpa henne med en kategorisering: pojken är en martyr, en *Shahid*. Han får därmed komma direkt till paradiset utan att behöva invänta den yttersta domen. Till hjälp för en sådan verklighetstolkning finns bl.a. berättelserna om tidigare martyrer, främst bland dem profeten Muhammeds egen dotterson Husayn. Genom att den tragiska händelsen insorteras under martyrskapets kategori tillskrivs den en högre mening: genom sin död ärade sonen Gud.

Det är framför allt den s.k. kunskapssociologin – som för övrigt Hjärpes forskning tagit starka intryck av – som intresserar sig för hur människors verklighetsuppfattning

⁴ Hjärpe, Jan: ”Fromheten i kläm när religionen blir svartvit ideologi”, ”Understreckare”, Svenska Dagbladet 2001-09-29

och upplevelsevärld på detta sätt konstitueras av sociala faktorer. Kunskapssociologin gjorde sociologi av Kants idé om att kunskapen inte är förutsättningslös utan har sin grund i ett system av förutsättningar, en kategoritavla, som inte själv underkastas prövning. Kunskapssociologin ifrågasätter att de kategorier vi uppfattar som natur- eller gudagivna, t.ex. religiösa, politiska eller vetenskapliga tänkesätt, återspeglar en på förhand given struktur, en naturens egen ordning. Enligt kunskapssociologin finns det istället flera olika sätt att strukturera verkligheten som framstår som lika möjliga och giltiga.

När det gäller politiska, religiösa och etiska föreställningar är vi sedan länge vana vid detta synsätt. Skillnader i religiösa och etiska trosföreställningar har sin grund, säger vi, i att dessa inte motsvaras av natur- eller gudagivna fakta, utan har som funktion att t.ex. skapa social sammanhållning eller psykologisk trygghet. Istället för att intressera oss för trosföreställningarnas sanningsanspråk tillhandahåller vi naturalistiska förklaringar av dem, dvs. möjligheten av att trosföreställningarna är sanna är på förhand utesluten eller åtminstone satt inom parentes. Vi förvånas därför inte över att muslimer kan klassificera en självmordsbombare som ”martyr”, medan vi kallar honom ”terrorist” – någonting annat är helt enkelt inte att vänta. Frågan om vilken beteckning som är *sann* äger ingen giltighet, menar vi, utanför de klassificerande kollektiven.⁵ Det rör sig bara om olika sätt att kategorisera.

När det kommer till naturvetenskapen är vi däremot benägna att säga att denna studerar en verklighet, som är oberoende av det sociala kollektivet. Vi presenterar inte naturalistiska förklaringar till varför en vetenskapsman omfattar en viss uppfattning, eftersom vi anser att naturvetenskaplig kunskap, till skillnad från t.ex. religiösa trosföreställningar, förhåller sig autonomt i förhållande till sociala faktorer. En rationell trosföreställning är så att säga sin egen förklaring. En av kunskapssociologins grundläggare, Karl Mannheim, skrev apropå den naturvetenskapliga kunskapen:

Eftersom det är samma system som byggs upp inom naturvetenskaperna under århundradenas lopp. Så uppträder fenomenet med meningsförändring inte i denna sfär, och vi kan uppfatta tankeprocessen som ett direkt framsteg mot en i slutänden ”korrekt” kunskap, som bara kan formuleras på ett sätt. I fysiken finns det inte flera olika begrepp ”kraft”, och om olika begrepp uppstår i fysikens historia, så kan man

⁵ Ett annat sätt att uttrycka saken är att säga att kategorierna ”martyr” och ”terrorist” är sociala konstruktioner eller kategorier, vilka kan ställas i motsats till naturliga kategorier (eng. ”natural kinds”). Exempel på naturliga kategorier, dvs. kategorier som existerar oberoende av sociala kollektiv, är ”guld”, ”vatten” och ”kväve”.

klassificera dem som rent förberedande stadier inför upptäckten av det korrekta begrepp som systemets axiomatiska mönster föreskriver⁶

Genom att skilja kunskap som är betingad av utomvetenskapliga och ideologiska faktorer från sådan som följer ”immanenta lagar”, dvs. utvecklas enligt en intern, rationell linje, och som därför i slutändan leder till korrekt kunskap, ville Mannheim undanta naturvetenskapen och matematiken från den sociologiska analysen.

Den främsta orsaken till att vetenskapen förhåller sig autonomt till sociala faktorer är, har man hävdat, att den använder sig av ett tillvägagångssätt, den vetenskapliga metoden, som präglas av en särskild slags inbyggd rationalitet och som står i en korrespondensrelation till verkligheten. Enligt den tidiga kunskapssociologin (och den naturvetenskapliga självförståelsen) finns det därför en väsentlig skillnad mellan vetenskaplig kunskap och icke-vetenskapliga kunskapsformer. Denna skillnad har vetenskapsteoretiker velat ge uttryck för genom olika slags demarkationskriterier mellan vetenskap och icke-vetenskap. Mest kända är förstas de logiska positivisternas ”verifierbarhetskriterium” och Karl Poppers ”falsifierbarhetskriterium”, men också andra förslag har förekommit.

I sin välkända bok *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum* (1934) kom den polske läkaren och mikrobiologen Ludwik Fleck emellertid att förebrå sociologerna för deras överdrivna respekt för naturvetenskaplig kunskap:

Alla dessa sociologiskt och humanistiskt skolade tänkare begår, oavsett hur fruktbara deras tankar än är, ett karakteristiskt fel. De hyser en alltför stor respekt, gränsande till religiös vördnad, för naturvetenskapliga fakta.⁷

Den överdrivna respektens tidevarv är idag förbi, anmärker den kanadensiske filosofen Ian Hacking.⁸ Uppfattningen att det går att upprätta en skarp distinktion mellan vetenskap och utomvetenskapliga faktorer (såsom politik och intressekonflikter) har sedan 60- och 70-talen utsatts för hård kritik. En bok som kom att bli särskilt betydelsefull i detta sammanhang var vetenskapshistorikern Thomas S Kuhns *The Structure of Scientific Revolution* (1962). I motsats till den då rådande normativa vetenskapsteorin, logisk

⁶ Citat efter Hacking, (2000), p. 85. Alla citat och sidhänvisningar ur Hackings bok följer den svenska upplagan.

⁷ Fleck, p. 55 (1997). Även citerat i Hacking (2000), p.86. Flecks kunskapsteori var i princip okänd fram till 1980-talet, men räknas idag som en föregångare till både Kuhns paradigmteori och till Det starka programmet. När man läser Flecks bok slås man i själva verket av hur Fleck föregriper i princip allt som Kuhn senare kom att hävda i *The Structure of Scientific Revolutions*.

⁸ Hacking, ibid, p. 86

positivism och kritisk rationalism, förnekade Kuhn att det gick att införa ett (normativt) demarkationskriterium mellan vetenskap och icke-vetenskap. Enligt Kuhn skiljer sig vetenskapen från aktiviteter som konst, religion eller filosofi istället genom förekomsten av s.k. ”normalvetenskap”. ”It is hard”, säger Kuhn, ”to find another criterion that so clearly proclaims a field a science”.⁹ Normalvetenskap kännetecknas av att forskningen bedrivs enligt ett paradigm, dvs. en gemensam, institutionaliserad uppfattning om hur forskningen bör bedrivas, vilka frågeställningar som är meningsfulla att sysselsätta sig med, vilka svar som är acceptabla, etc. Det som skiljer vetenskap från icke-vetenskap är därför inte någon särskild slags metod med inbyggd rationalitet, utan snarare att vetenskapsmän under perioder av normalvetenskap delar samma världsbild.

Det mest chockerande med *The Structure of Scientific Revolution* var att Kuhn applicerade samma vanvördiga perspektiv på naturvetenskapen, som sociologer tidigare applicerat på politiska och religiösa tänkesätt - men i likhet med Mannheim tvekat inför när det gällde naturvetenskap. Vetenskapssamfundet skall enligt Kuhn förstås som ett kollektiv som i likhet med andra grupper lyder under normer och regler som i sista hand måste ges en sociologisk förklaring. Kuhn betraktade t.ex. inte vetenskapliga genombrott och förändringar som ett steg närmare den oundvikliga Sanningen – en tanke han överhuvudtaget inte menade sig förstå – utan istället som tecken på att ett paradigm höll på att avlösa ett annat. Bakom paradigmskiften kunde ligga helt prosaiska förklaringar, som att yngre forskare förde fram nya idéer medan de äldre dog undan. *The Structure of Scientific Revolutions* markerade därför ett markant brott med den dittillsvarande förståelsen av naturvetenskaplig kunskapsproduktion.

Kuhns bok kom i hög grad att påverka det s.k. ”starka programmet” inom vetenskapssociologin på 1970-talet.¹⁰ Det starka programmet, vars upphovsmän är Barry Barnes och David Bloor, lär att naturvetenskapen skall studeras som vilken annan institution i samhället som helst, utan att hänsyn tas till huruvida de vetenskapliga teorierna som studeras är sanna eller falska. Kuhns, Barnes och Bloors idéer har naturligt nog givit upphov till en animerad diskussion, men samtidigt har också flera empiriska studier av vetenskapen företagits i deras efterföljd. Det är viktigt att uppmärksamma att vare sig Kuhn eller det starka programmets företrädare menar att vetenskaplig kunskap låter sig reduceras till sociala eller psykologiska faktorer, snarare har man velat lyfta fram *en* sida av den vetenskapliga kunskapen, som länge förbisetts.

⁹ Kuhn (1970), p. 22

¹⁰ ”Det starka programmet” utvecklas i David Bloors *Knowledge and Social Imagery* (1976).

Från att ha betraktat naturvetenskaplig kunskap med from vördnad och som oåtkomlig för sociologisk analys, har vetenskapssociologer således alltmer kommit att intressera sig för naturvetenskapliga kunskaps- och sanningsanspråk. Ett resultat av detta har blivit att vetenskapssociologin inte sällan lanserat en annan bild av vetenskapen än den forskarna som kollektiv själva velat upprätthålla. Medan forskarna tänker på naturvetenskapen som en objektiv och rationell process där Sanningen är ödesbestämd att segra, har vetenskapssociologer visat hur utomvetenskapliga faktorer ofta påverkar exempelvis vetenskapliga kontroversers utgång.¹¹

4. Skillnader i vetenskapssyn

Den föregående skissen över kunskaps- och vetenskapssociologins korta historia är viktig, menar jag, för att rätt kunna förstå den svenska DAMP-debatten och placera den i en kontext. Kontroversen har nämligen delvis sitt upphov i att Kärfve och DAMP-talesmännen skiljer sig åt i fråga om vetenskapssyn. Medan Kärfve är klar över att kunskapsbildning ofta samverkar med sociala intressen och vill lyfta fram dessa i avslöjande syfte, anser sig DAMP-forskarna studera en av samhället oavhängig verklighet; en kritisk post-kuhnsk vetenskapssyn ställs således mot en positivistisk¹². Kärfves kritik av DAMP-forskarnas vetenskapliga ansats framkommer bl.a. i följande citat:

Det finns en oskuldsfullhet inom det medicinska tänkandet, en oskuldsfullhet som humanismen och samhällsvetenskaper lämnat bakom sig: den illusoriska bilden av en vetenskaplig objektivitet på behörigt avstånd från den sociala villervallan.¹³

Av citaten framgår att Kärfve är medveten om den vetenskapliga kunskapens kontextberoende, dvs. att den påverkas av ”den sociala villervallan”. (Som vi senare skall se problematiserar dock Kärfve aldrig det egna perspektivet, som också det går att tolka som en insats i spelet om vilken samhälls- och människosyn som skall gälla.) I ett inlägg i DAMP-debatten i Sydsvenskan framför även statsvetaren Anders Sannerstedt liknande kritik av DAMP-forskningen som Kärfve.:

Allt fler forskare, åtminstone inom de filosofiska fakulteterna, anser den idén [att det finns en absolut sanning] starkt föråldrad. Det finns inga säkra sanningar, bara

¹¹ För en diskussion av sociologiska studier av vetenskapliga kontroverser, se Thomas Brantes *Vetenskapens sociala grunder* (1984.)

¹² När någon påstår att en forskare är positivist, brukar vederbörande få veta att det inte längre finns några positivist. Enligt min uppfattning bär DAMP-forskningen emellertid flera av den logiska positivismens insigier: De förutsätter att det finns teorioberoende observationer; de menar att man klart och tydligt kan skilja mellan vetenskap och icke-vetenskap, samt att den vetenskapliga kunskapsstillväxten är kumulativ.

¹³ Kärfve (2001), p. 147.

forskningsresultat som är framtagna med en viss metod och grundade i vissa teoretiska föreställningar. Andra metoder och andra teorier kan mycket väl producera andra forskningsresultat. Det går inte att avfärda denna syn på vetenskap genom att kalla den för postmodernistisk – insikten är mycket mera spridd än så; egentligen är den en logisk konsekvens av Kuhns tankesätt. [...] Det handlar om en uppgörelse med den vetenskapsteoretiska inriktning som brukar kallas positivism. [...] Men det som oroar mig är att denna syn på vad vetenskap är ännu inte har hunnit tränga in i den medicinska fakulteten. Här verkar starkt föråldrade idéer frodas, och när de ifrågasätts utifrån reagerar man med rop på censur.¹⁴

Enligt Kärfve och Sannerstedt präglas samhällsvetenskaperna och de humanistiska vetenskaperna av en större vetenskapsteoretisk beläsenhet och reflektion än inom den medicinska forskningen. I en samling artiklar utlagda på Internet som författats av barnläkarna och DAMP-forskarna Björn Kadesjö, Magnus Landgren och Peder Rasmussen framgår att det kan finnas fog för denna misstanke:

Det har varit svårt att nå ut i medierna med detaljerad kritik av Kärfves skrivelser. Som vi ser det måste nu en skiljelinje dras mellan fakta som vilar på vetenskaplig grund och ideologiskt baserade åsikter utan vetenskaplig underbyggnad.¹⁵

En stor del av 1900-talets vetenskapsfilosofi har just bestått i sökandet efter ”de vises sten”, ett demarkationskriterium mellan ”fakta som vilar på vetenskaplig grund” och ”ideologiskt baserade åsikter”, utan att konsensus i frågan kunnat uppnås. Om Kadesjö et.al. gick i land med denna uppgift vore det onekligen en vetenskapsteoretisk händelse. Det betyder inte att all vetenskaplig forskning skall bedömas som likvärdig, utan endast att det inte finns någon klar och en gång för alla fastställd gräns mellan vetenskap och icke-vetenskap. I den efterföljande texten av Kadesjö et.al. förekommer heller inget tydliggörande av gränsen mellan vetenskap och ideologi.

4.1. Ideologianklagelser

Det är nu inte bara DAMP-forskarna som anklagar sina meningsmotståndare för att vara ideologer. Även Kärfve har vid ett flertal tillfällen fällt denna dom över DAMP-diagnosen. Ja, i själva verket genljuder anklagelsen från båda håll genom hela debatten. Nedan återger jag några få exempel för att senare i uppsatsen återkomma med en fördjupad diskussion av de båda lägrens sätt att argumentera för sin sak.

I ett tidigt skede av debatten skriver Kärfve i Sydsvenskan helt frankt att: ”DAMP är ideologi förklädd till vetenskap”.¹⁶ Någon månad senare heter det i en artikel att:

¹⁴ Sannerstedt, A. ”Hårresande, Levander”, Sydsvenskan 00-11-04.

¹⁵ www.barnneuropsykiatri.org.gu.se

DAMP, ADHD, MPD, Asperger – hela bokstavsteologin – utgör ett förvetenskapligande av en politisk ideologi som beskriver allt större grupper av människor som krävande, onyttiga och – i förlängningen – onödiga.

Det finns all anledning att genomskåda hyckleriet. Pseudovetenskapliga särskiljningsteorier av detta slag har ett enda syfte: att underlätta anpassning och öka manöverutrymmet för en krympande elit av ideologiskt ”normala”.¹⁷

I sin bok *Hjärnspöken. DAMP och hotet mot folkhälsan* argumenterar Kärffve för att DAMP-forskarna har tagit fel i sina höga skattningar av antalet barn med en neuropsykiatrisk problematik. Kärffve låter sig emellertid inte nöjas med att hävda att forskarna har fel, utan hon vill också – för att låna en term från Mannheim – *demaskera* forskningsansatsen, dvs. visa vilka utomvetenskapliga, politiska faktorer som betingar den. DAMP-talesmännen har förstås inte stillatigande accepterat Kärffves kritik, utan har svarat med precis samma mynt. I ett brev ställt till bl.a. Hovet och Socialdepartementet ondgör sig Ellinor Baurne, ordföranden för föräldraföreningen Attention, över att Kärffve skall få tala vid en konferens om drogmissbruk som kronprinsessan Victoria och socialminister Lars Engqvist deltar i.

Eva Kärffve ska här få tillfälle att framföra sina ideologiskt grundade och djupt okunniga åsikter om medicinsk behandling av ADHD och DAMP. [...] Kärffves argumentation ligger nära scientologernas fanatiska kampanjer mot all farmakologisk behandling inom psykiatri och har stora likheter med de föreställningar som spreds av extremvänstern under 1960-talet. [...] Kärffves uppfattning om funktionshindren och deras behandling är politiskt betingad och syftar inte till bättre behandlingsmetoder eller annan hjälp.¹⁸

Kärffves (påstådda) ideologiska position ställs i brevet i kontrast till de egna uppfattningarna som är ”vetenskapligt väl underbyggda”. Psykiatriprofessorn Sten Levander, som i ett famöst inlägg i DAMP-debatten krävde Kärffves avgång från sin docentur i sociologi, säger i en intervju i Ordfront att striden om DAMP är ”en ren politisk fråga. Det väcker lika mycket känslor att säga DAMP som att säga NATO.”¹⁹ Sverige har, säger Levander, varit en ”tummelplats för antipsykiatri, från –68 och framåt”.²⁰ I en intervju i Helsingborgs Dagblad uppger han vidare att ett biologiskt synsätt på kriminalitet i vårt samhällsklimat är alltför politiskt kontroversiellt för att vinna allmän acceptans. Levander anser

¹⁶ Kärffve, E: ”Nu har doktorn ordet”, SDS 99-10-11.

¹⁷ Kärffve, E: ”Hyckleriet måste genomskådas”, SDS 00-01-03.

¹⁸ Brevet finns utlagt på riksförbundet Attentions hemsida: www.attention-riks.nu

¹⁹ Ordfront Magasin 1-2, 2001.

²⁰ Ibid.

bl.a. att omkring hälften av alla interner i Sverige har haft DAMP som barn och att många vuxna alltså har kvar diagnosen.²¹

När man förklarar det här så säger de inom svensk socialdemokrati: "Vaddå? det stämmer inte med vår karta!", [...] I stället väljer ledande politiker, beslutsfattare inom Kriminalvården och forskarna inom Brottsförebyggande rådet att ignorera resultaten.²²

Både Kärfve och DAMP-alesmännen menar att deras meningsmotståndarens uppfattning saknar en rationell vetenskaplig grund, och istället är ideologiskt betingad. Medan Kärfve anser att DAMP-ideologin – som hon kallar den – är "pseudovetenskaplig" och har sitt upphov i en sociobiologisk eller nyliberal världsbild, menar diagnosens förespråkare att Kärfve är en exponent för 60- och 70-talens vänsterorienterade antipsykiatriska rörelse. Begrepp som "sociobiologi" och "anti-psykiatri" har i kombattanternas respektive världsbild en självklart negativ laddning – en värdering man tar för givet att också läsarna delar. "När ett sådant uttryck påträffas i en vetenskaplig text blir det inte logiskt prövat, utan skapar genast vänner eller fiender".²³, skrev Ludwik Fleck träffande.

I en vetenskapssociologisk studie över den svenska kärnkraftsdebatten har sociologen Thomas Brante visat hur experterna gav *asymmetriska* förklaringar av motståndarsidans ställningstagande i kärnkraftsfrågan.²⁴ Eftersom man antog att vetenskapen, förstådd som en objektiv och rationell process, endast kan leverera *ett* korrekt svar i frågan om t.ex. kärnkraftens säkerhet, måste motståndarnas uppfattning ha en grumlig ideologisk upprinnelse. Med "asymmetrisk" avses således att medan den egna uppfattningen skall förklaras med att den vilar på säker vetenskaplig grund måste motståndarens uppfattning förklaras som ideologisk. Den förklaring som är tillämplig på den egna uppfattningen är inte tillämplig på motståndarnas, och omvänt. Vetenskapssamhällets benägenhet att ge asymmetriska förklaringar av sin meningsmotståndares uppfattning är i DAMP-debatten förstås driven till sin spets.

Begreppet "vetenskap" är, märker vi, indraget i en social strid vilket omöjliggör ett enkelt avgränsande av "fakta som vilar på vetenskaplig grund" från "ideologiskt baserade åsikter". Begreppet har i DAMP-debatten i stort sett inte någon annan funktion än att

²¹ Biologiska orsaker bakom många brott", Helsingborgs Dagblad, 01-27-11.

²² Ibid.

²³ Fleck, p. 52 (1997)

²⁴ Brante (1984)

vara ett honnörsord som är tillämpligt på den egna uppfattningen, medan motståndarna anses ha fallit offer för en ideologi som förhindrar en nykter verklighetsperception. Till detta kan läggas uppfattningen att man själv är den ensamma rösten av ”en som ropar i öknen”, medan den motsatta sidan har en omfattande och effektiv propagandaapparat bakom sig. DAMP-talesmännen kritiserar t.ex. ofta massmedia för att Kärfeve har fått ta för stor plats:

Sjalva kan vi inte låta bli att förvånas över den flathet som tycks finnas i medievärlden när man okritiskt låter en person som så uppenbart inte har några kunskaper inom ämnesområdet och som inte anger några godtagbara källor till sina påståenden få precis hur mycket utrymme som helst.²⁵

Kärfeve å sin sida menar sig bakom DAMP-diagnosen kunna skönja:

en betydande propagandaapparat [...] en desinformation inbyggd i medicinska och pedagogiska institutioner, som kanaliserade vetenskapliga halvsanningar och sociobiologi förklädd till sunt förnuft.²⁶

5. DAMP som social konstruktion

Inledningsvis i uppsatsen talades om att verkligheten förstås enligt olika kategorier. Människans kunskapsinhämtning är med andra ord inte förutsättningslös, utan äger rum i en social kontext som betingar kunskapens karaktär och tillämpning. Med hjälp av en begreppsapparat som framför allt har hämtats från filosofen Ian Hacking²⁷ vill jag nu visa hur kombattanterna i DAMP-debatten tolkar fenomenet DAMP utifrån olika kategorier, som i sin tur är nära förbundna med olika vetenskapstraditioner och politiska positioner. Min uppfattning är således att DAMP-debatten är invävd i ett större socialt sammanhang, som kunskapssociologin förmår kasta ett förklarande ljus över.

Medan DAMP-forskarna betraktar DAMP som blott och bart en *naturlig kategori*, dvs. någonting som existerar oberoende av samhället, så menar Kärfeve att DAMP är en *social konstruktion* med en dunkel ideologisk bakgrund. Kärfeve fäster till skillnad från DAMP-forskarna avseende vid att DAMP är en *interaktiv kategori* och som sådan kan ge upphov till skadliga konsekvenser för barn som får diagnosen. De termer som introducerats kommer att förklaras närmare i den löpande texten.

²⁵ Kadesjö, B. et.al. ”DAMP avslöjar skolans brister”, Göteborgsposten, 2000-09-09.

²⁶ Kärfeve, E ”Vi måste diskutera om det finns belegg för en neuropsykiatrisk diagnos”, Dagens Nyheter 00-10-28.

Sedan publicerandet av Berger och Luckmanns kunskaps sociologiska arbete *The Social Construction of Reality* (1966) har det blivit vanligt att sociologer använder sig av begreppet ”social konstruktion”. Författare som använder sig av begreppet är, säger Hacking, inte sällan kritiska till rådande samhällsförhållanden, som de önskar se förändrade. De vill visa att ett visst samhällsfenomen, t.ex. en psykiatrisk diagnos, inte refererar till en naturgiven kategori utan har sin grund i kontingenta sociala förhållanden.²⁸ Den tingens ordning vi upplever som en naturens egen är, menar de, icke desto mindre skapad av sociala förlopp och historiska händelser som kunde ha utvecklats på ett annat sätt. I och med att t.ex. en psykiatrisk diagnos inte har sitt upphov i en biokemisk obalans i hjärnan, utan i historisk-sociala händelser finns också, säger de, en möjlighet till förändring. I själva påpekandet av att något är en social konstruktion ligger ofta också en vilja att öka medvetenheten om ett visst samhällsfenomen och verka för en positiv förändring.

Hacking påpekar vidare att det endast är när en företeelse förefaller naturnödvändig som det är intressant att påvisa att den är *socialt* konstruerad. Att påstå att socialpolitik, mode eller valutasystem är socialt konstruerade är en alltför trivial sanning för att bli föremål för analys.²⁹ För hur kan dessa saker, frågar han, vara annat än socialt konstruerade?

Den markering som görs genom ordet ”social” blir användbar när vi betraktar döda objekt, fenomen eller fakta som vanligen betraktas som en del av naturen, som existerar oberoende av det mänskliga samhället.³⁰

Sociala konstruktionsanalyser blir med andra ord bara intressanta när de appliceras på påstått naturliga kategorier. När Kärfve hävdar att ”Det finns inget som heter DAMP”³¹ eller att ”Sett ur strikt vetenskaplig synpunkt är begreppet DAMP en fantasiprodukt”³² menar hon just att ”DAMP” inte refererar till en naturlig kategori, dvs. ett neuralt tillstånd, utan istället är en social konstruktion.³³ DAMP är inte någonting som vetenskapen

²⁷ Hacking, (2000).

²⁸ Denna uppfattning om sociologin kommer bl.a. till uttryck på Lunds universitets sociologiska institutions hemsida. Där heter det: ” Sociologin är till betydande del en kritisk och reflekterande vetenskap. Den har en viktig samhällskritisk funktion, och ger ofta nya djupare insikter om sådant vi tidigare tagit för givet”.

²⁹ En annan sak är förstås att dessa ting kan komma att uppfattas *som om* de vore naturnödvändiga.

³⁰ Hacking, p. 62. (2000)

³¹ ”Hon upprör med ’Hjärnsnöken’”, Helsingborgs Dagblad, 2000-0912.

³² ”DAMP – en fantasiprodukt”, Pedagogiska Magasinet 2/2000

³³ Jag vill därmed inte påstå att Kärfve är social konstruktivist, utan vill bara låna in själva begreppet ”social konstruktion”. Ett social konstruktivistiskt perspektiv i vetenskapsstudier innebär vanligtvis att vetenskapliga ”sanningar” alltid är socialt influerade eller framförhandlade och att ”sanningarna” hade sett annorlunda ut med andra samhälleliga maktförhållanden. Detta är i och för sig vad Kärfve förefaller säga om DAMP-diagnosen. Men Kärfve har till skillnad från social konstruktivismen ett realistiskt perspektiv, dvs. hon vill uttala sig om diagnosens sanning eller falskhet, vilket man avstår från vid socialkonstruktivis-

i sin jakt efter sanningen förr eller senare var tvungen att stöta på.³⁴ DAMP är nämligen ingen upptäckt, utan en konstruktion.

Ett av skälen till Kärffves skepsis gentemot DAMP-diagnosen är att den i likhet med flera andra psykiatriska diagnoser flera gånger skiftat namn och innehåll. Kärffve inleder kapitel två, "Den korta historien om 'den minimala hjärndysfunktionen'", i sin bok med ett citat ur C Wright Mills' *Den sociologiska visionen*:

För det första anser jag att vi i de flesta fall bör studera historien med målsättningen att bli kvitt den.

Syftet är således att bli kvitt DAMP genom att peka på diagnosens bakomliggande historia och därmed påvisa dess historisk-sociala ursprung. Låt oss därför titta närmare på historien bakom DAMP.

5.1. DAMP-diagnosens bakgrund

På 40-talet antog man att minimala hjärnskador - Minimal Brain Damage (MBD) - orsakade den symtombild som man idag refererar till med ADHD/DAMP. När man under de följande decennierna inte kunde finna någon hjärnskada bakom diagnosen, ändrade MBD på 60-talet namn till "Minimal Brain Dysfunction". Genom att tala om "dysfunktion" bibehöll man det organiska synsättet samtidigt som man inte vill låsa sig vad beträffar etiologin till MBD. Orsakerna till syndromet, säger barnpsykiatern Bengt Sandberg, ansågs kunna vara mångskiftande, t.ex. genetiska, biokemiska avvikelser eller perinatale hjärnskador.³⁵

På 80-talet såg sig det internationella vetenskapssamfundet emellertid nödsakade att helt och hållet överge MBD-diagnosen, bl.a. till följd av att något samband mellan beteendestörningar och hjärndysfunktioner inte kunnat konstateras. Ett annat skäl till att diagnosen övergavs var att man på andra områden inom barnpsykiatri frångått spekulativa "orsaksdiagnoser" till förmån för diagnoser som återgavs i beskrivande, neutrala

tiska/sociala vetenskapsstudier. Kärffves påstående i Svenska Dagbladet att "Detta är riktigt usel forskning, det kan jag säga som vetenskaps sociolog" ("Barn får diagnos istället för resurser", 00-06-10), förefaller därför märkligt. Äran att uttala sig om vad som är bra och dålig forskning brukar tillkomma vetenskapsteorin, inte vetenskaps sociologin. Om man skall urskilja något slags perspektiv bakom Kärffves ansats är det, menar jag, snarare ett marxistiskt.

³⁴ Eller bättre: Det patologiska neurala tillstånd som DAMP-diagnosen tänks referera till är inte någonting som vetenskapen förr eller senare är ödesbestämd att upptäcka, emedan tillståndet inte finns.

³⁵ Sandberg citerad i Rydelius (1999)

termer.³⁶ I själva diagnosttermerna DAMP och ADHD ingår till skillnad från föregångaren MBD således inte något tänkt orsakssamband mellan hjärnskada/hjärndysfunktion och stort beteende. Diagnoserna tänks endast vara symptombeskrivande.

Men medan MBD-diagnosen avsmnande i den internationella forskningen återupptod den, enligt Kärfve, snart i svensk tappning i DAMP-diagnosen. DAMP är i själva verket, säger hon, identisk med MBD. Diagnosen tillkom i Sverige under 1980-talet, men har inte lyckats vinna någon spridning utanför Sverige/Norden. Enligt barnpsykiatern Per-Anders Rydelius har detta sitt upphov just i diagnosens nära släktskap med det kasserade MBD-begreppet.³⁷ Rydelius styrker sitt påstående med ett citat av den engelske barnpsykiatern Eric Taylor:

MBD has collapsed as an explanatory theory because [...] the failure of the condition to support coherent biological and prognostic findings. The heir to the idea could be the DAMP proposed by Gillberg et al (1983), but the objections levelled against MBD are equally strong against DAMP unless and until new evidence validates the concept.³⁸

Det märkliga i sammanhanget är att Gillberg och hans medarbetare själva menar sig vara kritiker av MBD-diagnosen och anser det vara bra att den avskaffades. I artikeln "What Becomes of Clumsy Children with Attention Deficits? Some Data and Reflection from a Population-Based Study in Sweden"³⁹, skriven tillsammans med I.C. Gillberg, förekommer inom loppet av två sidor ett antal påståenden som skulle få vilken läroverkslogiker som helst att bli fundersam. Alldeles i början av artikeln heter det t.ex. att:

In many previous publications relating to research on this group of children they have been collectively referred to as children with MBD in spite of the fact that no causal implication has been surmised by this label.

The concept of minimal brain dysfunction (MBD) has been justly criticized by many authors, among whom Rutter and his group has been most influential.⁴⁰

Och litet senare:

Since the MBD has become one of the most criticized concepts in the history of medicine. It is used less and less in British scientific literature, but for various reasons remains in many other countries [...] where it is now taken to mean minimal brain dysfunction and refer to, admittedly rather inconsistently, a constellation of symptoms regardless of underlying brain dysfunction or absence of brain dysfunction.

³⁶ Gillberg, p. 14 (1996)

³⁷ Rydelius (1999)

³⁸ Citat efter Rydelius (1999). Även citerat i Kärfve p. 40 (2001)

³⁹ I: Rothenberger, A (red.) (1990).

⁴⁰ Ibid., p.283.

Although we are ourselves critics of the MBD concept, we would suggest that the most vociferous opponents direct some of their attacks toward equally unsound etiquettes...⁴¹

Ännu litet senare skriver Gillberg & Gillberg:

In the research we are going to report, we have particularly studied children with a combination of cross-situational ADD and motor-perceptual problems (MPD) [...] Such children are common in pediatric and child psychiatric practice and are usually those who receive a diagnosis of MBD. When we started our study in the mid-1970s, the common clinical Scandinavian notion was (and still is) that MBD [...] is equivalent to "ADD + MPD". Indirect data from our screening studies of the whole population of 6-year-olds in Göteborg in 1977 support the notion that ADD and MPD coincide in a much stronger than chance fashion. [...] On balance, therefore, the results from Göteborg on children with combination of ADD and MPD should be of interest to those who want to know more about background factors and outcome in children with problems loosely referred to as being of "MBD type".⁴²

Först säger man att MBD-diagnosen har fått utstå välförtjänt kritik, eftersom man inte funnit något samband mellan störd hjärnfunktion och beteende. Sedan heter det med en skenmanöver att också andra begrepp borde kritiseras. Avslutningsvis uppger man att man själv bedrivit forskning utifrån MBD-diagnosen och att denna forskning är relevant för att förstå problembeteende av "MBD-typ". Slutsatsen förfaller vara att även om diagnosen med rätta övergivits internationellt är den likafullt gångbar i Sverige, inte minst genom Gillbergs och hans kollegors insatser.

Jag tror att man måste ge Kärfve rätt när hon hävdar att DAMP och MBD är precis samma sak. Detta förhållande tycks i andra sammanhang inte heller ens vara omstritt. I Tore Duvners lärobok *Barnneuropsykiatri* från 1994 skrivs t.ex. MBD och DAMP helt sonika samman som MBD/DAMP. Gillbergs populärvetenskapliga bok *Ett barn i varje klass* från 1996 – publicerad sex år efter ovan citerade artikel – har som undertitel "om DAMP/MBD och ADHD". (Begreppsförvirringen blir ännu större när man ofta också ser sammanskrivningen DAMP/ADHD.). Frågan infinner sig nu varför Gillberg och hans kollegor återupplivade MBD-diagnosen under nytt namn när den övergavs internationellt. Med Kärfves ord:

Man skulle kunnat tro att det svenska DAMP-begreppet, som ju bara var MBD med nytt namn, skulle lagts åt sidan [...]. Men av skäl som ligger utanför den vetenskapliga debatten kom syndromet DAMP snarare att stärka sin ställning i det land, där själva namnbytet ägde rum.⁴³

⁴¹ Ibid., pp. 283-284.

⁴² Ibid., p. 284.

⁴³ Kärfve, p. 42 (2000)

Av citat framgår att Kärffe anser att DAMP saknar referens till objektiva, naturliga fakta, och att den konsensus som råder om DAMP inom svensk psykiatri måste ges en utomvetenskaplig, dvs. sociologisk förklaring. Kärffe pekar emellertid aldrig på vilka de faktorer är som ligger utanför ”den vetenskapliga debatten” och som ledde till diagnosens svenska segertåg. Hon har emellertid varit framgångsrik i sitt uppsåt att undergräva tilltron till DAMP-diagnosen och dess upphovsmän.

6. Kärffes dubbla ärende

Kärffe är, menar jag, ute i det dubbla ärendet att både försöka vederlägga DAMP-diagnosen och att visa vilken ideologisk funktion den fyller.⁴⁴ Detta dubbla syftet framgår av bl.a. av ett svar till Gillberg i Moderna Tider:

Min kritik har inriktat sig på ett par olika faktorer. Att teorin om damp, ett svenskt begrepp, är dåligt formulerad och har ett mycket svagt empiriskt stöd. Min kritik ligger där helt i linje med vad som framförts av WHO:s barnpsykiatriska expert Michael Rutter (1983, 1995) och den svenske ADHD-experten, professor Per-Anders Rydellius (senast i Läkartidningen nr 3/2001).

Det andra området för granskning gäller sambandet mellan förändringar i samhället och introduktionen av ett sociobiologiskt tänkande kring människors beteenden. Det är ett socialt och politiskt område som står öppet för medborgerlig debatt. Men det är också ett sociologiskt område. För min del har jag bara dragit upp några skissartade linjer för en analys och mycket arbete återstår.⁴⁵

Jag anser att Kärffes kritik av DAMP - forskarnas vetenskapliga tillvägagångssätt är saklig, relevant och övertygande, medan den moraliska/ideologiska tolkningen av DAMP - forskarnas ståndpunkt är behäftad med svårigheter.

Nedan skall jag endast behandla den andra punkten. dvs. ”sambandet mellan förändringar i samhället och introduktionen av ett sociobiologiskt tänkande”. Detta är, som Kärffe påpekar, ett sociologiskt forskningsområde. Flera sociologer skulle emellertid begränsa sin undersökning av DAMP-diagnosen och neuropsykiatrin till denna aspekt.

⁴⁴ Samma tolkning, om än med annat språkbruk, gör psykiatern Tom Fahlén i artikeln ”Antipsykiatrins återkomst” (2001): ”Hennes angrepp sträcker sig långt. Hon menar inte bara att diagnosen DAMP är ovetenskaplig, utan också att syftet är att diagnosticera barn för att sälla ut dem, att med imperialistiska ambitioner bygga upp en gigantisk fascistisk samhällskontroll.”

⁴⁵ Fahléns artikel återfinns på www.barnneuropsykiatri.org.gu.se

De skulle utan att ta ställning i själva sanningsfrågan vilja visa hur en psykodynamisk och socialpsykiatrisk diskurs ersätts med en neuropsykiatrisk, och hur denna nya vård-ideologi hänger samman med andra samhällsliga förändringar. Men eftersom Kärfe samtidigt vill påvisa att DAMP-diagnosen är falsk och att den har en ideologiska upprinnelse, så uppstår, enligt mitt sätt att se, problem. De båda perspektiven är nämligen logiskt distinkta.⁴⁶

När man kritiserar en vetenskaplig teori, framhåller man olika argument för att påvisa att teorin är falsk eller orimlig. Kärfe kritiserar i sin bok t.ex. det stora bortfallet i Göteborgsundersökningen eller den ojämna könsfördelningen i den undersökta gruppen jämfört med kontrollgruppen. Hon påpekar vidare att DAMP är en diffus och otydlig diagnos, som i själva verket också omfattar andra psykiatriska diagnoser. Men efter att man har kritiserat en teori – vilket Kärfe framgångsrikt gjort – tillhandahåller man vanligtvis inte en *utomvetenskaplig* förklaring för att visa varför teorins försvarare har fel. Ett sådant synsätt förutsätter att teorin är så pass absurd att dess sanningsanspråk under inga omständigheter kan göras begriplig på sina egna grunder, utan måste förklaras på annat vis. Men jag tror inte att någon skulle vilja påstå, att uppfattningen om att det finns ett samband mellan störd hjärnfunktion och avvikande beteende är så besynnerlig, att man inte kan bedriva vetenskaplig forskning efter detta antagande. Inte heller det faktum att den svenska DAMP-forskningen styvnackat följer en egen linje kvalificerar dem för en sådan tolkning. Frågan blir alltså varför Kärfe inte nöjer sig med att hävda, såsom t.ex. P-A Rydellius, att DAMP-diagnosen är implausibel eller falsk, dvs. att det rör sig om dålig forskning. Vad tillför egentligen utmålet av DAMP-forskarna som ideologer?

Låt oss för att söka ett svar på denna fråga se efter var Kärfes kritik har sin upprinnelse. I en tidningsintervju uppger Kärfe att hon själv först trodde på diagnosens existens. ”Men av en slump”, säger hon, ”läste jag en avhandling om damp av upphovsmanen Christopher Gillberg. Jag blev mycket skeptisk och forskade vidare.”⁴⁷ Ett sätt att rekonstruera Kärfes tänkande om DAMP är att hon först godtog diagnosen, men att hon

⁴⁶ Kärfe tycks använda sig av ett marxistiska ideologibegrepp, enligt vilket objektivt falska trosföreställningar används för att legitimera och återskapa makt. Maktens illegitimitet, har enligt detta synsätt, sitt upphov i trosföreställningarnas falskhet. Men det är förstås lika möjligt att tillvälla sig en illegitim makt även på grundval av objektivt sanna trosföreställningar. Det *intresse* som Kärfe menar döljer sig bakom den falska DAMP-diagnosen, kan således finnas också bakom en sann trosföreställning. Det är detta förhållande jag syftar på när jag hävdar att de båda frågorna är ”logiskt distinkta”.

⁴⁷ ”Lundasociologen Eva Kärfe går till attack mot begreppet damp och dess profeter”, Arbetet, 2000-07-20.

efter att ha tagit del av de svaga beläggen för dess existens blev övertygade om att den inte kunde finnas. Nästa steg blev sedan att presentera en förklaring till varför människor likafullt framhårdar i att tro att den existerar, dvs. att peka på de ideologiska faktorer som bidrar till tron på diagnosen. Denna tolkning styrks av Kärffves egna ord:

Fortfarande finns det skäl att ställa frågan om det finns några vetenskapliga belägg för att de barn, som får en neuropsykiatrisk diagnos, också har de störningar som man tillskriver dem. Det var tämligen lätt att konstatera att när det gäller damp saknades detta. Damp visade sig vara en dimmig diagnos som fullständigt förlorade konturerna vid närmare granskning. Nästa fråga blev då: hur har diagnosen kunnat bli en sådan framgång? Även här lyckades jag fånga upp några viktiga trådar, om än inte alla. Men en betydande propagandaapparat gick att skönja, en desinformation inbyggd i medicinska och pedagogiska institutioner, som kanaliserade vetenskapliga halvsanningar och sociobiologi förklädd till sunt förnuft.⁴⁸

Men faktum är, som vi snart skall återkomma till, att Kärffve inte någonstans redogör för de trådar hon fångat upp. Jag vill hävda att Kärffves kritik förutom att vara en rationell och välmotiverad kritik av DAMP-diagnosen också har sitt upphov i ett slags reflexmässig sociologisk misstänksamhet mot biologiska förklaringar av mänskligt beteende. Sedd i ett större historiskt perspektiv är Kärffves kritik av biologiskt tänkande förstås inte ny. I själva verket kan det tyckas som om den akademiska vänstern med jämna mellanrum behövt ha någon att skylla för "biologisk determinism".⁴⁹ Under 60- och 70-talen fanns från vänsterhåll t.ex. ett våldsamt motstånd mot intelligenstestning och sociobiologiskt forskning - företeelser som man menade enbart tjänade till att legitimera och reproducera klasskillnader. Detta är anklagelser som med förnyad styrka återkommer hos Kärffve, dock utan att sättas in i ett större ideologiskt sammanhang.

I en artikel i Pedagogiska Magasinet "DAMP – en fantasiprodukt" skriver Kärffve t.ex. att:

Samhället som helhet kommer att ta skada av att en samhällssyn får fäste som skyl-ler sociala missförhållanden på enskilda individer. Det finns all anledning att se upp med en medicinsk praxis, som precis som under 30-talet egentligen har som enda syfte att skilja agnarna från vetet. En fortsatt, okritisk tolkning av samhällets onda i medicinska termer kommer snarast att underlätta den utslagning som hotar en stor del av framtidens befolkning.⁵⁰

Denna kritik rymmer mycket information om Kärffves egen vetenskapliga och ideologis-

⁴⁸ Kärffve, E "Vi måste diskutera om det finns belägg för en neuropsykiatrisk diagnos", Dagens Nyheter 00-10-28

⁴⁹ Se t.ex. Segerstråle, U., (2001)

⁵⁰ Kärffve, E: "DAMP – en fantasiprodukt", Pedagogiska Magasinet, 2/2000.

ka position. I citatet utnyttjas på retoriskt vis efterkrigstidens tabubeläggande av biologiska förklaringar till mänskligt beteende. DAMP-forskningen, säger hon, har som sitt *egentliga* syfte att skilja agnarna från vetet. Kärfve påstår här och på flera andra ställen att DAMP-forskarna har en dold agenda, som *egentligen* syftar till en sortering av barn. Det förefaller emellertid omöjligt att fastslå metodologiska kriterier enligt vilka man kan bedöma vilket dolt syfte en viss verksamhet *egentligen* har. Det ingår t.ex. knappast i forskarnas egen självförståelse, att deras forskning syftar till att deklassera barn.⁵¹ Själva menar de sig vilja hjälpa sjuka barn till ett bättre liv. Man frågar sig därför på vilka grunder Kärfve kan veta vilka forskarnas *egentliga* bevekelsegrunder är. En annan fråga blir varför Kärfves sociologiska tolkning av DAMP-forskarnas verksamhet skall ges företräde framför deras egen självförståelse.

På välkänt sociologiskt vis vill Kärfve istället omvandla individuella (medicinska) bekymmer till strukturella samhällsliga problem. I en artikel i Svenska Dagbladet heter det t.ex. på karaktäristiskt vis: ”Vad vi nu kan se – för vilken gång i ordningen? – är ett ihärdigt försök att förklara samhällsproblem med befolkningens dåliga arvs massa”.⁵² I själva den sociologiska analysen ligger, som framgått ovan, att man vill påvisa ”naturliga” kategoriers samhällsliga och historiska ursprung. Detta perspektiv rymmer en hälsosam skepticism, emedan man inte tar för givet att sociala fenomen är vad de omedelbart synes vara. Men inte sällan tenderar det sociologiska perspektivet själv att förfalla till en ritualiserad analys där man redan på förhand vet vad undersökningen skall resultera i.

Att man ”redan vet vad undersökningen skall resultera i” är förstås den klassiska anklagelsen mot påstått ideologisk forskning. Låt oss därför undersöka vad som närmare besett ligger i denna anklagelse.

I *Till frågan om metoden* vände sig Jean-Paul Sartre mot sin tids vulgärmarxistiska analyser, enligt vilka ett samhälles ideologiska överbyggnad blott och bart är en åter spegling av produktionsförhållandena. Även om Sartre som marxist delade den materialistiska historieuppfattningen tog han avstånd från abstrakta analyser, som nöjde med att låta ”undersökningen” stanna vid ett enkelt återförande av sociala förhållanden till produktionsförhållanden. Med hans egna ord:

⁵¹ En annan sak är att en verksamhet kan ha sortering som icke-avsedd effekt. Utbildningsväsendets funktion är t.ex. att utbilda människor, men har samtidigt som icke-avsedd effekt att människor sorteras. Men i citatet skriver Kärfve att DAMP-forskningen ”egentligen har som *enda* syfte att skilja agnarna från vetet.” Min kursiv.

⁵² Kärfve, E: ”Förstår Socialstyrelsen allvaret?”, Svenska Dagbladet, Brännpunkt, 2001-11-17.

Denna metod tillfredsställer oss inte. Den är *a priori*; den hämtar inte sina begrepp från erfarenheten – eller åtminstone från den nya erfarenhet som den försöker tolka – den har redan skapat dem och är redan säker på att de är sanna, den kommer att tilldela dem rollen av grundläggande schemata. Dess enda mål är att låta händelserna, personerna, handlingarna i fråga ingå i redan färdiggjorda former.⁵³

En ideologisk forskare nöjer sig således med att bara fylla i vad som fattas i ett *a priori*-perspektiv på undersökningsobjektet, utan att någonsin ifrågasätta om perspektivet är giltigt i just detta fall.

När Kärffve vill återföra DAMP-diagnosen på snäva gruppintressen hos - vad hon menar vara - en lågstatusgrupp inom den medicinska professionen, eller utmålar DAMP-forskarna som socialdarwinister och försvarare av klassamhället, blir analysen allt för schematisk och lättköpt för att övertyga. I dessa fall tangerar Kärffve, menar jag, ett *a priori*-perspektiv på DAMP-diagnosen. För att denna typ av sociologisk förklaring av ideologisk kunskapsproduktion skall fungera krävs att relationen mellan social struktur och vetenskaplig praktik ges en närmare belysning. Men ingenstans i sin bok eller i efterföljande artiklar diskuterar Kärffve hur relationen mellan vare sig samhälls- eller gruppideologi och DAMP-forskning ser ut. Skall de utomvetenskapliga faktorerna sökas i vetenskapssamhället eller i det omgivande samhället? Rör det sig om en kausal relation? Eller nöjer sig Kärffve med att kontextualisera DAMP-forskningen, dvs. inplacera den i ett större socialt sammanhang? Dessa frågor ges aldrig något svar, utan lämnas hängande i luften. Att påstå att ett forskarkollektiv vill bidra till ökad segregation är med andra ord lätt, men att i detalj underbygga resonemanget är svårare.

I ett ovan anført citat säger Kärffve, att hon efter att ha tagit del av de svaga vetenskapliga beläggen för DAMP-diagnosen, började se sig om efter vilka ideologiska faktorer som drev forskningen. En mer illvillig tolkning av Kärffves reflektioner – som förstås DAMP-aktivisterna är anhängare av - skulle vilja göra gällande att Kärffve redan på förhand, dvs. *a priori*, utgått från att det slags beteendestörningar som DAMP-diagnosen vill fånga inte kan ha en biologisk grund, och att alla påståenden som hävdar detta skall tolkas som en forskar- eller intressegrupps ambitioner att flytta fram de egna positioner. Detta är t.ex. den tolkning som psykiatern Tom Fahlén gör av Kärffves ståndpunkt. Fahlén menar att Kärffves kritik har sina ideologiska rötter i 60- och 70-talens

⁵³ Sartre, J-P *Till frågan om metoden*, p. 36. (1984)

antipsykiatriska rörelse – en rörelse han själv deltog i – och som ville påvisa den akademiska psykiatrins repressiva karaktär.

Eva Kärfve talar om ”den illusoriska bilden av vetenskaplig objektivitet” (s 147) och ”medicinens roll som prästerskap” (s 148). Det är samma bild som vi i 1968-vänstern presenterade. Vi drev då tesen att den borgerliga ideologin, med bl.a. psykiatrin som redskap, försökte dölja statens klasskaraktär och samhällets strukturella problem genom tricket att ensidigt rikta uppmärksamheten mot individen. Eva Kärfve framför liknande påståenden [...].⁵⁴

Kopplingen till den antipsykiatriska rörelsen ligger förstås nära till hands. I själva verket så nära att det är förvånande att Kärfve inte någonstans själv reflekterar över det idémässiga sambandet mellan den egna position och antipsykiatrins. En koppling hon i vilket fall kunde räkna med att andra skulle göra. Hos Kadesjö et.al. heter det t.ex.

Och hennes argumentation följer troget hjulspår som vi känner igen från tidigare i en starkt polariserad debatt som säger att det är fult och förenklat med biologiska förklaringsmodeller och fint och humanitärt med förklaringar som talar om samhällets brister.⁵⁵

Vetenskapsteoretikern Margareta Hallberg uppmärksammar att humanister och samhällsvetare ofta talar om sin kunskapsproduktion som självreflexiv.⁵⁶ I synnerhet sociologer brukar anse att meta-reflektionen är ett oundgängligt inslag i den egna forskningen. Mot denna bakgrund är det förvånansvärt att Kärfve aldrig diskuterar det egna perspektivets giltighet - det ”trogna hjulspåret” som Kadesjö et.al. talar om - som många förstås finner precis lika ideologiskt som hon själv anser sociobiologin vara. Hennes kritik har förstås inte uppstått *ex nihilo*, utan har sin bakgrund i sociologins och vänsterns skepsis till biologiska förklaringar av mänskligt beteende. Anklagelsen att DAMP-forskarna företrädare en ideologi vars ”människo- och samhällssyn sällan ligger i öppen dager”⁵⁷ faller därför tillbaka på henne själv. En öppen redogörelse för de metodologiska och teoretiska utgångspunkterna hade gynnat debatten.

7. DAMP-etablissemangen och rätten att få tala

Enligt en idealbild av vetenskaplig diskussion och forskning är vem som helst som har något att tillföra ett ämne välkommen att delta, oavsett om man bedrivit akademiska studier i ämnet eller inte. Det är argumentens styrka som är viktiga i vetenskapliga

⁵⁴ Fahlén, T: ”Antipsykiatrins återkomst”, (2001), www.barnneuropsykiatri.org.gu.se

⁵⁵ Kadesjö, B. et.al.: ”DAMP avslöjar skolans brister”, Göteborgsposten, 2000-09-09.

⁵⁶ Hallberg, M (2001), p. 17.

strider, och inte vem som framför dem. Att DAMP-talesmännen gång på gång försyndat sig mot denna vetenskapliga hederskodex är inte svårt att visa.⁵⁸

De som framfört kritik mot DAMP-forskningen har av diagnosens försvarare genomgående fått veta att de inte är DAMP/ADHD-experter och därför inte har någon rätt att yttra sig. Att vara professor i barnpsykiatri vid Karolinska institutet, som P-A Rydelius, räcker inte för att kvalificera sig. För att räknas som expert i Gillbergs och hans kollegers ögon tycks krävas att man också delar deras syn på DAMP. Sällan har man heller bemött den kritik som riktats mot diagnosen, utan har istället presenterat märkliga skenmanövrer maskerade som argument. Hos Kadesjö et.al. heter det t.ex.:

Ytterligare ett problem som man ställs inför när man skall bemöta EK [Eva Kärfve] har att göra med att hon uppträder i olika skepnader. I boken framställer hon sig först och främst som forskaren EK, med docenttitel och hänvisning till hjälp med vetenskaplig granskning och forskningsanslag. I förteckningen av det fåtal vetenskapliga publikationer som EK är delaktig i finns emellertid inte något som antyder att hon skulle ha någon kunskap i vetenskaplig mening inom det fält hon nu angriper. I ett sammanhang i boken passar det plötsligt EK att hävda att hon betraktar sig som lekman (sid. 186). Det finns också antydningarna nämnt i boken (sid. 33) och senare tydligare uttryckt att EK "själv har erfarenhet av barn som drabbats mycket hårt av den nya diagnoskulturen..." (debattinlägg Ordfront Magasin, jan. 2001, sid. 9). Det är ett rimligt krav att man som skribent redovisar för sina läsare i vilken egenskap man framträder.

I vilken "skepnad" man uppträder i en debatt torde vara underordnat vad man de facto säger. I det anförda citatet är det överhuvudtaget svårt att förstå vad för slags poäng Kadesjö et.al. försöker göra. Om en städerska på barnpsykiatriska kliniken i Göteborg framför välgrundad kritik av DAMP-diagnosen skall den beaktas även om hon eller han saknar vetenskapliga meriter. Om man inte anser att kritiken är välgrundad bör man visa detta, istället för att oro sig över i vilken "skepnad" personen uppträder.

En typ av argument som vanligtvis betraktas med skepsis, men som är frekvent förekommande hos DAMP-talesmännen är s.k. auktoritetsargument. Kadesjö et.al. argumenterar på ett omständligt och märkligt vis för sin sak när de menar att deras forskning passerat så många kontrollinstanser och fått så mycket beröm att den omöjligen kan vara falsk. Låt oss ta del av en längre sådan harang:

Från Christopher Gillberg och den grupp forskare som finns runt honom har skrivits doktorsavhandlingar om ADHD/DAMP. Dessa är i tidsordning: Christopher Gillberg 1981 (1) Peder Rasmussen 1982 (2), Carina Gillberg 1987 (3), Lars Hellgren 1994 (4), Magnus Landgren 1999 (5) och Björn Kadesjö 2000 (6). Ytterligare en av-

⁵⁷ Kärfve, p. 213, (2001)

⁵⁸ Att hänsyn inte skall tas till vem som framför en vetenskaplig utsaga utgör andra punkten, *Universalim*, i Robert K Mertons s.k. CUDOS-normer. Se Merton (1973).

handling berör delvis detta område (7). Allmänt kan sägas att en medicinskdoktorsavhandling utgör en redovisning av 4–5 års intensivt arbete som genomförs under sakkunnig handledning. Den genomgår en omfattande och kritisk granskning, inkluderande själva disputationen med opponenter och betygsnämnd. Varje avhandling bygger på ett antal delarbeten, vanligen mellan 5 och 7, som skall vara godkända för att sedermera publiceras i internationella vetenskapliga tidskrifter. Innan en uppsats blir antagen för publikation i en sådan tidskrift sker en noggrann granskning av två eller tre specialister inom området som anlitas av tidskriften. När det gäller gruppen kring Christopher Gillberg har närmare 40 artiklar utgående från dessa avhandlingar om ADHD/DAMP publicerats. Till detta kommer ett betydande antal ytterligare publikationer om andra studier kring ADHD/DAMP än de som ingår i avhandlingarna samt om andra aspekter på avhandlingsarbetena än de som redovisats i själva avhandlingarna (t.ex. 8).

Vad som framkommit i dessa studier har också redovisats i populärvetenskaplig form på många olika sätt, inte minst av Christopher Gillberg själv (9). Han är idag en av världens mest inflytelserika forskare inom barn- och ungdomspsykiatri med ett stort antal utmärkelser och uppdrag som key-note speaker på möten världen över. Medicinska forskningsrådet har nyligen publicerat en rapport om psykiatrisk forskning i Sverige. Denna baserar sig på en granskning gjord av 6 utländska professorer. Omdömet vad gäller barn- och ungdomspsykiatri visar att den forskning som utgår från Göteborgsgruppen rankas mycket högt (10). Mot denna bakgrund kan man säga att EKs kritik av den svenska forskningen om ADHD/DAMP också innebär att hon totalt underkänner det system vi har inom vetenskapssamhället för att kontrollera och granska vetenskapligt arbete eller att hon indirekt framför en anklagelse om manipulation eller annat forskningsfusk.

Svensk neuropsykiatrisk forskning går enligt författarna inte att kritisera, utan att man underkänner vetenskapssamhällets metoder för att granska forskning. Men är inte kritik en del av en sådan granskning – oavsett vem som framför den? Av citatet att döma kunde man tro att allt som publiceras i en medicinsk tidskrift definitionsmässigt är sant, emedan det granskats av utomstående forskare. Man ställer sig frågan om det på medicinens område aldrig händer att en forskare kritiserar en annan forskares resultat, hur granskade de nu än må vara? Avvisar den förstnämnde forskaren i så fall kritiken med att hans resultat har gått igenom av utomstående, eller med att han haft sakkunnig handledning?⁵⁹

Samma undanflyktande manöver förekommer i en artikel av Gillberg i Moderna Tider. Ingenstans i denna märkliga artikel – med den missvisande titeln ”Gillberg slår tillbaka” – presenteras ett försvar för den egna ståndpunkten. Istället avhånas hans meningsmotståndare, som aldrig namnges utan betecknas som ”skuggestalter från 70-

⁵⁹ Samma uppfattning kommer också till uttryck i ett uttalande av Peder Rasmussen i Östgöta Correspondenten: ”Jag känner inte att jag måste bemöta hennes kritik. Våra forskningsresultat har redan blivit godkända i flera instanser och det finns ingen anledning att gå igenom det en gång till. De exempel hon ger på våra tillkortakommanden är på en pinsam nivå. Det är fullständigt ovetenskapligt. Om vi skulle ha gjort de felen tror jag inte att våra artiklar skulle ha blivit publicerade i välrenommerade utländska medicinska tidskrifter.” ”Pinsam kritik”, Östgöta Correspondenten, 2000-12-09.

talet, pensionerade psykoanalytiker, en logoped som tecknar sig 'specialist i neuropsykologi, och en regementsläkare." Att dessa skulle kunna tillföra en vetenskaplig debatt något tycks *a priori* uteslutet. I artikeln förkommer liksom hos Kadesjö et.al. också flera hänvisningar till den egna vetenskapliga meriteringen och kompetensen. Det förblir emellertid en gåta varför DAMP-forskarna nöjer sig med att hänvisa till sin väldokumenterad vetenskapliga förmåga istället för att göra bruk av den.

DAMP-etablissemangets orientering mot auktoritet och konformism framträder också på ett obehagligt vis i psykiatriprofessorn Jan Wålinders inlägg i debatten:

Det värsta i hetskampanjen mot Göteborgsgruppen är inte angreppen från okunniga paramedicinare och massmedier, det kan man i värsta fall stå ut med. Det riktigt allvarliga är att företrädare för den barn- och ungdomspsykiatriska specialiteten - och detta gäller även akademiska lärare på professorsnivå - slutit upp på motståndarnas sida. Detta okunniga engagemang skadar hela specialitetens fortsatta utveckling och tar oss tillbaka till det skräckkabinett av fördomar och bisarrerier jag nämnt här ovan.⁶⁰

Enligt Wålinder är det förfärligt att två olika uppfattningar om DAMP ryms inom läkarkåren. Att "okunniga paramedicinare" – för att använda Wålinders neologism – kritiserar diagnosen går att leva med, emedan man inte kan förvänta sig något klart tänkande från denna grupp; men att "även akademiska lärare på professorsnivå" i sitt "okunniga engagemang" ansluter sig till kritiken är skandalöst. Att de kritiska barnpsykiatrikernas skepsis kan ha sitt upphov i en rationell övertygelse och inte i okunnighet föresvävar aldrig Wålinder. Det är också symptomatiskt att Wålinder omtalar kritikerna som "motståndare". I texten underförstås att professorerna på grund av sin ställning och profession *egentligen* inte tillhör motståndarsidan, men att de genom att kritisera DAMP-diagnosen har visat sig illojala. Om evangeliet om DAMP skall nå ut till jordens alla hörn, verkar Wålinder säga, måste läkarkåren uppträda som en enad trupp.

8. DAMP som interaktiv kategori

I en tidningsartikel i Sydsvenskan berättas om att en föräldragrupp vid Emeliaskolan i Höör startat en föreläsningsserie med titeln "De udda barnen". Till kategorin "udda barn" räknar man barn med besvär som DAMP, ADHD, Tourettes syndrom, Aspergers syndrom, och dyslexi [!]. Initiativtagaren till projektet, som själv är mor till en elvaårig dotter med Tourettes syndrom, hoppas att projektet skall leda till större förståelse för

⁶⁰ Wålinder J "Det är en skam...", www.barnneuropsykiatri.org.gu.se

barn med neuropsykiatriska funktionshinder. ”Vårt mål”, säger hon, ”är att ta tillvara intressen för barn med särskilda behov och skapa förståelse för deras besvär bland barn, lärare, föräldrar och politiker”⁶¹

Även om föräldragruppen säkert har de bästa avsikter, reagerar man som läsare mot det aningslösa i att etikettera barn som ”udda”. Hacking begreppsliiggör denna reaktion när han inför en distinktion mellan *indifferent* och *interaktiva* kategorier. Under en indifferent kategori sorterar ett objekt, som förblir likgiltigt inför hur man kategoriserar det, t.ex. ”kvarkar” eller ”plutonium”.⁶² Med interaktiva kategorier avses istället kategorier som kan förändras till sitt innehåll genom att de objekt som faller under dem blir medvetna om att de tillhör kategorin. Den interaktiva kategorin står således i ett reciprokt förhållande till de objekt den betecknar.⁶³ Hacking urskiljer två delaspekter av den interaktiva kategorin:

Barns självmedvetna reaktion på att kategoriseras, som t.ex. avvikare. Barn kan påverkas av att de internaliserar det klassificerande kollektivets bild av dem själva som udda och avvikande. Man kan t.ex. reflektera över vad det innebär för en elvaårings självbild att t o m av sin mamma få veta att man är udda. Att avvika från gruppen i utseende eller beteende premieras inte vanligtvis av elvaåringar.

Konsekvenser för hela gruppen av kategoriserade individer. När ett barn diagnostiserats med DAMP eller någon annan neuropsykiatrisk diagnos förs han eller hon in i det institutionella sammanhang som omger diagnosen. Barnet kommer i kontakt med den medicinska praktik som besitter och producerar kunskap om DAMP - en kunskap som barnet och dess familj från den stunden tvingas underordna sig. När läkaren väl uttalat sitt ”DAMP” kommer det således, liksom när Gud uttalade sitt ”Fiat!”, att ge upphov till konsekvenser.

Låt oss betrakta ett exempel på Hackings andra delaspekt av den interaktiva kategorin. Tidigare i uppsatsen omnämnde jag att psykiatriprofessorn Sten Levander menar att omkring hälften av alla interner i Sverige haft diagnosen som barn. Denna uppfattning, som knappast kan anses säkerställd, har fått stor spridning bland föräldrar till barn med DAMP/ADHD. I en intervju i Kristdemokraten uppger en förälder att: ”ungefär hälften

⁶¹ Sydsvenska Dagbladet, ”Föräldragrupp satsar på udda barn”, 2001-09-28.

⁶² Den indifferent kategori sammanfaller, som framgår av exemplet, oftast med den naturliga kategorin.

⁶³ Denna tankegång är förstas sociologiskt allmångods, vilket Hacking också är medveten om. Hacking vill ersätta begreppet ”social konstruktion” med ”interaktiv kategori”, men jag har inte riktigt lyckats att förstå honom på denna punkt.

av internerna på våra fängelser har/ borde ha någon form av diagnos...Men där kommer inte Robert att hamna, det kommer jag och min mor se till om vi så ska låsa in honom”.⁶⁴ Tilläggas kan att Robert går i en vanlig skolklass med 26 elever där ytterligare en uppges ha diagnosen ADHD, och en tredje vara på utredning.

DAMP-forskningen kan således ha som direkt resultat att en hel grupp av människor alltifrån barnsben uppfattas som presumtiva brottslingar. I en artikel i Läkartidningen uppger barn- och ungdomspsykiatern Andriette Bågenholm, att hon under de senaste åren träffat föräldrar som är övertygade om att deras barn är psykopater.

De upplever att deras barn saknar empati. De målar upp skräckscenarion, där deras barn som vuxna kommer att vara förlorade. Varifrån kommer denna rädsla? [...] Föräldrarna har sett program på teve om psykopati och de har läst i tidningen om att forskningen har noterat att barn med ADD/ADHD/DAMP löper en ökad risk att utveckla asocialt beteende, kriminalitet och svåra psykiska störningar som vuxna. Anhöriga och lärare spär på oron. De bekräftar föräldrarnas oro och menar att barnet visar alla tecken på psykopatiskt beteende eller allvarlig mytomani. Vad händer med relationen mellan barn och föräldrar om föräldrarna ger upp hoppet om att deras barn kan utvecklas positivt.⁶⁵

Svaret på Bågenholms fråga har kanske redan tillhandahållits av Roberts mor: föräldrarna kommer att låsa in barnen. Bågenholm lyfter i citatet med rätta fram medias roll när det gäller att skapa rädsla för att barnen skall bli svårt psykiskt sjuka eller inleda en kriminell karriär. Svagt underbyggd forskning presenteras i media som ”vetenskapliga fakta” och blir därmed en del av människors och samhällets självförståelse. Detta kan i sin tur ha som följd att personer med DAMP-diagnos får svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden, blir sämre försäkrade eller helt enkelt betraktas som presumtiva kriminella.

Till grund för föräldrarnas rädsla ligger uppfattningen att människor på grund av sin biologiska utrustning tenderar att hamna på den plats i samhället som naturen fastställt för dem; likt kroppar i den aristoteliska fysiken dras alla människor till sin ”naturliga plats”. Om denna närmast ödesbestämda process skall kunna förhindras krävs, som ofta framhålles, ”tidig diagnos och tidiga insatser”. Det är emellertid svårt att föreställa sig att det skulle framstå som positivt för en hel grupp av barn att på en mycket skakig veten-

⁶⁴ ”Slitsamt med hyperaktivt barn”, Kristdemokraten, Nr. 5, 02-02-01.

⁶⁵ Bågenholm, A: ”Granska och diagnostisera även barns offentliga miljö”, Läkartidningen, nr 1-2/2001, p.79.

skaplig grundval utpekade som med stor sannolikhet blivande kriminella. I sammanhanget tycks man också betrakta kriminalitet som en naturlig kategori hos barnens hjärnor, utan att beakta att kriminalitet med nödvändighet alltid har en social komponent.

I en intressant understreckare i Svenska Dagbladet konstaterar den finske zoofysiologen Kristian Donner att det logiska oberoendet mellan fakta och värderingar inte motsvaras av en reell boskillnad i det allmänna medvetandet.

Om man lyckas få folk att tro att skillnader mellan grupper främst beror på genetiska faktorer, framstår ju ojämlikhet som en helt korrekt följd av att alla individer ges lika möjligheter. Folk graviterar då i genomsnitt till den nivå och de uppgifter som motsvaras av deras ärftliga förutsättningar. Samhällslyckan maximeras, eftersom friktionen mellan anlag och sociala krav minimeras. Försök sedan vinna gehör för aktiva jämlikhetsbefrämjande åtgärder!⁶⁶

Det av 1700-talsfilosofen David Hume fastställda logiska gapet mellan ”är och ”bör” riskerar i praktiska sammanhang således att överbryggas av rent pragmatiska hänsyn. Även om det inte logiskt följer att man bör sättas på undantag för att man har en neuropsykiatrisk diagnos och inte förmår prestera som genomsnittet, blir detta den sannolika följden om hela samhället kommer att genomsyras av ett biologistiskt tänkande. Att ha DAMP och göra sig stora utsikter för framtiden kommer då att framstå som förmätet.

När man går igenom DAMP-debatten märker man snart att anhängarna av diagnosen inte fäster stort avseende vid att DAMP är en interaktiv kategori och som sådan kan ge upphov till skadliga konsekvenser för barnen. I likhet med föräldragruppen i Höör utgår man istället ifrån att diagnostisering och information till allmänheten bara kan vara av godo för barn med (påstådda) neuropsykiatriska handikapp. Kärfve har vid ett flertal tillfällen både i sin bok och i DAMP-debatten reagerat mot denna sociologiska naivitet. I boken heter det t.o.m.: ”Att beskrivas som en person som har ett allvarligt fel på hjärnan innebär kort och gott social död”.⁶⁷ Även om formuleringen måhända är överdrivet drastisk är Kärfves analys ett nyttigt korrektiv till DAMP-anhängarnas aningslöshet.

9. DAMP som naturlig kategori

DAMP-talesmännen drar, som Kärfve påpekar, ofta paralleller mellan DAMP och vanlig somatisk sjuklighet. I ett inlägg skriver t.ex. barnpsykiatern Tore Duvner att han inte ses

⁶⁶ Donner, K: Dolda dagordningar styr diskussionen om genernas roll”, understreckare, Svenska Dagbladet, 02-02-09.

⁶⁷ Kärfve, p. 93, (2001).

som en sämre människa för att han är astmatiker.⁶⁸ Men skillnaden mellan diagnoserna är förstås att astma är en diagnos som när den används i institutionella sammanhang inte på samma vis påverkar en persons självförståelse eller omgivningens uppfattning av honom. Få människor reagerar över att grannens eller arbetskamratens luftvägar inte fungerar som de skall, medan det faktum att "någonting är fel i huvudet" på honom är desto mer oroväckande.

Samma slags analogiresonemang förekommer också i den amerikanska debatten när det gäller att försvara medicinering med Ritalin vid ADHD. "Just as a pair of glasses help the nearsighted person focus," säger de amerikanska psykiatrikerna Hallowell och Ratey "so can medication help the person with add see the world more clearly."⁶⁹ Men glasögon ger inte, som Mary Eberstadt anmärker, upphov till obehagliga bieffekter som aptitlöshet, sömnbesvär eller rent av toxiska psykoser. Inte heller existerar det en omfattande svart marknad för glasögon.

Det finns bland DAMP-aktivister en påtaglig vilja att inför allmänheten avdramatisera diagnostisering och medicinering av DAMP/ADHD. Analogiresonemang av detta slag, säger sociologen Thomas Brante i ett annat sammanhang, tjänar till att binda samma det okända med det kända.⁷⁰ Genom att sammanknipa DAMP/ADHD med tämligen ringa handikapp som astma eller närsynthet ges intrycket av att DAMP/ADHD är en lika självklar, harmlös och väldefinierad diagnos som dessa. DAMP/ADHD är en sjukdom man "har" på samma vis som man "har" astma eller astigmatiskt synfel. Jag skall återkommer till detta förhållande nedan.

Analogierna väver också samman sakuppgifter med värderingar - i fallet ovan att DAMP/ADHD är ett tillstånd som *bör* medicineras – till en sammanhängande ståndpunkt. Syftet med analogiresonemangen tycks alltså vara att leda människor fram till uppfattningen att precis som man behandlar somatisk sjukdom med medicinering, måste också DAMPADHD behandlas på detta vis. I annat fall kunde man t.ex. vara av uppfattningen att DAMP/ADHD är ett biologiskt orsakat tillstånd, som bäst och säkrast behandlas med sociala och psykologiska åtgärder. Med idéhistorikern Sven-Eric Liedmans ord:

⁶⁸ Efter Kärfve, p. 92, Ibid.

⁶⁹ Eberstadt, M: "Why Ritalin Rules", Policy Review, April & May 1999, No. 94.

⁷⁰ Brante, p. 147, (1984).

Kunskapen om kärnkraften tvingar oss inte att bygga kärnkraftverk. Kunskapen om vissa hjärnförändringar tvingar oss inte att skriva ut amfetamin till barn som betar sig egendomligt.⁷¹

För att gå från det ena till det andra krävs med andra ord ett argument. Men istället för att tillhandhålla hållbara argument torgför diagnosernas talesmän lika ofta ogiltiga analogi-resonemang.

10. Att ”ha” DAMP

I barnpsykiatrisk litteratur har man tidigare brukat understryka att man inte har en psykisk sjukdom på samma vis som man har en somatisk sjukdom; psykisk avvikelse tänks istället åtminstone till någon del ha sitt upphov i ett barns interaktion med sin omgivning. I Marianne Cederblads inflytelserika bok *Barn- och ungdomspsykiatri* heter det t.ex. att:

Man kan sålunda säga att psykiska symtom likaväl som somatiska uppkommer som reaktion på skadlig påverkan på en individ. I fråga om kroppsliga sjukdomar kan det vara bakterier, yttre våld, ämnesomsättningsrubbnings. Då det gäller psykiska störningar kan det i vissa fall också röra sig om ovannämnda saker, men för det stora flertalet individer är det störningar och brister i individens psykiska och sociala miljö, som orsakar de psykiska symptomen

Till skillnad från förhållandet vid kroppsliga sjukdomar finns det i de flesta fall inte några kroppsliga, strukturella förändringar hos den drabbade individen. Man ”har” alltså inte en psykisk störning på samma sätt som man ”har” en kroppslig sjukdom.⁷²

Enligt Cederblads socialpsykiatriska synsätt utgörs den psykiska sjukdomens ontologi inte först och främst av något slags naturligt existerande *substans* – för att nu använda ett metafysiskt belastat ord – utan fastmer av en *relation* mellan barnet och den skadliga miljön. Damp-forskarna är, som framgått, motståndare till ett sådant socialpsykiatriskt synsätt. Enligt dem är DAMP någonting som bara finns i barnets konstitution, och ingenting som uppstår i relation till miljön.

I *Ett barn i varje klass* säger Gillberg att: ”Sociala faktorer är ett mycket vagt begrepp, som brukar finnas med i alla böcker om psykiska problem utan att definieras”⁷³ och ”Det är egentligen anmärkningsvärt hur vanligt det är att begrepp som ’sociala faktorer’ – och inte minst ’sociala orsaker’ tas för självklara utan någon ansats till analys, ännu mindre definition”.⁷⁴ Men istället för att försöka göra begreppen mindre vaga, vilket

⁷¹ Liedman, S-E., p.290, (2001)

⁷² Cederblad, M: *Barn- och ungdomspsykiatri*, p. 5, 2001, sjätte upplagan, Liber AB.

⁷³ Gillberg, C., p. 149, (1996).

⁷⁴ Gillberg, C., p.150, Ibid.

hade varit det naturliga, väljer Gillberg och hans medarbetare att helt och hållet nonchallera möjliga sociala orsaker.⁷⁵ Psykosociala orsaker till DAMP ägnas t.ex. bara fyra meningar i Socialstyrelsens rapport där Gillberg var huvudman.⁷⁶ Något slags erkännande av att sociala förhållanden negligeras går att läsa mellan raderna i ett inlägg av Fahlén:

Samspelet mellan individ och omgivning är allför dåligt studerat och man har tagit alltför lite hänsyn till att psykosociala riskfaktorer inte kan förstås om man inte beaktar interaktionen gener och miljö. Naturligtvis går det alltid att hävda att bristande kunskap beror på ett alltför svalt forskningsintresse, men viktigare är kanske problemens komplexitet.⁷⁷

Men om ett problem är komplext måste det, som alldeles nyss konstaterades, försöka göras mindre komplext och hanterligt. Att helt sonika bortse från möjliga förklaringar till ett fenomen är knappast förenligt med en vetenskaplig attityd.

Det faktum att de flesta barn som diagnostiseras med DAMP återfinns i socialgrupp III, förklaras av diagnosens förespråkare å ena sidan med att föräldrar till barn med DAMP själv har en likartad problematik, vilken barnen ärver genetiskt, och, å andra sidan, att psykosocialt belastade föräldrar har en ökad risk för att få barn som drabbas av hjärnskador, genom t.ex. föräldrarnas missbruk. Sådana förklaringar kan förstås vara riktiga, men samtidigt är det intressant att se hur en möjlig invändning mot tanken på DAMP som ett enbart biologiskt fenomen, tolkas som överensstämmande med teorin. Men faktum är att det inte finns några studier som påvisar kausala samband i någon riktning, dvs. vare sig från socialgruppsstillhörighet till DAMP, eller omvänt. Med psykiatern Tomas Ljungbergs ord:

Kausala orsakssamband kan inte dras [från socialgrupp till DAMP/ADHD], för detta krävs en annan typ av forskningsmetodik. Inte heller kan kausala orsakssamband dras åt andra hållet, t ex kan man inte påstå att barn med ADHD enkom har ärvt sina föräldrars biologiska disposition och att det är föräldrarnas biologiska disposition för ADHD som gör att de själva har hamnat i en psykosocialt belastad miljö.⁷⁸

Det blir i detta fall uppenbart att det i DAMP-debatten inte finns någon teorioberoende tolkning av de data som föreligger – tolkningen skiftar istället med det perspektiv som anläggs på diagnosen. Kärfve och hennes meningsfränder menar att DAMP⁷⁹ beror på att

⁷⁵ Det faktum att inte heller begrepp som "hjärnskada" och "DAMP" är särskilt exakta tycks inte vara lika besvärande.

⁷⁶ Ljungberg, p. 30 (2001).

⁷⁷ Fahlén, T: "Antipsykiatriens återkomst", (2001), www.barnneuropsykiatri.org.gu.se

⁷⁸ Ljungberg, p. 33, (2001).

⁷⁹ Eller snarare: det avvikande beteende som tänks fångas av DAMP-diagnosen.

barnen lever i en psykosocialt belastad miljö, medan Gillberg med kollegor ser den sociala miljön som en funktion av det genetiska arvet. Trots att det inte finns klara belägg som ger någondera uppfattning rätt väljer man att avbilda verkligheten på ett sätt som motsvarar det egna perspektivet. De båda perspektiven går således att relatera till de kollektiva föreställningar om avvikande beteende som ryms inom respektive vetenskapsgren. Det tycks uppenbart att varje vetenskapligt faktum om DAMP är beroende av ett perspektiv.⁸⁰

Jag har förebrått DAMP-forskarna för att de inte tar hänsyn till sociala faktorer i sin forskning. Men är det inte tillåtet, frågar man sig, att bedriva forskning utifrån ett uteslutande biologiskt perspektiv? Jo, visst. Men DAMP-forskarna menar inte att deras synsätt återger ett *perspektiv* – istället är det Sanningen om barns beteendeavvikelser som äntligen infunnit sig. Denna sanning, menar de, måste vi nu till varje pris stå fast vid. Den energi flera DAMP-forskare och läkare lägger ned för att slåss för sin övertygelse, vittnar om att DAMP inte endast handlar om ett intresselöst skådande av hur verkligheten är inrättad, utan om att man också är indragen i en ideologisk strid som gäller människo- och samhällssyn. Låt oss betrakta ett exempel.

11. Kampen för DAMP

Efter att vågorna gått höga i DAMP-debatten uppdrog Socialstyrelsen åt Tomas Ljungberg, barnpsykiater och docent i etologi, att ge en ”second opinion” om expertgruppens ”State of the Art”-dokument om DAMP/ADHD. Ljungberg är i sin rapport kritisk mot att expertgruppen endast redovisat forskningsresultat som stödjer de egna uppfattningarna, men underkommunicerat data som talar emot dem. Ljungberg menar till skillnad från Gillberg och hans medarbetare att psykosociala förhållanden mycket väl kan orsaka DAMP. Hans rapport är i själva verket föredömlig i sitt sätt att precisa de psykologiska och psykosociala faktorer som kan tänkas orsaka DAMP. Men istället för att glädjas åt att ljus kastas över ett tidigare försummat forskningsområde, tog DAMP-forskarna genast

⁸⁰ Med ”perspektiv” avser jag här samma sak som Fleck uttryckte med sin term ”tankestil”

till offensiven. Låt oss ta del av ett längre avsnitt ur ett brev ställt till Kerstin Wigzell, generaldirektör för Socialstyrelsen, som signerats läkarna Lena Westbom och Kerstin Dahlström.

Sektionen för barn- och ungdomsneurologi med habilitering inom Svenska barnläkarföreningen har med oro följt utvecklingen av det offentliga samtalet då det gäller behandling av barn och ungdomar med ADHD och DAMP. Ett dokument författat av en forskare i etologi, såvitt vi förstått utan erfarenhet av patienter med ADHD, Tomas Ljungberg, cirkulerar. Dokumentet uppges vara tillkommet på uppdrag av Socialstyrelsen. Detta alster inger oss oro, framförallt vad gäller de påståenden som görs om att ADHD skulle kunna orsakas av psykosociala faktorer. Vi finner det dessutom uppseendeväckande att Tomas Ljungberg uppträder som expert på ADHD och håller föreläsningar för bland annat personal inom barn- och ungdomspsykiatri med utgångspunkt i sitt uppdrag från Socialstyrelsen. [...] Den pågående så kallade åsiktsdebatten om orsakerna till ADHD och DAMP har varit till stor skada för de familjer vi möter.⁸¹

Detta brev är på flera vis märkligt. För det första frågar man sig om författarna överhuvudtaget läst den rapport de ondgör sig över. Om de läst dokumentet skulle de veta att Ljungberg förutom att vara forskare i etologi också är barnpsykiater och bedrivit forskning om utåtagerande beteende hos förskolebarn. De skulle dessutom veta att rapporten verkligen tillkommit på uppdrag av Socialstyrelsen.

Författarna oroas över att Socialstyrelsen skall låna sitt öra åt uppfattningen att DAMP kan ha psykosociala orsaker. Detta är förstås en märklig sak för en läkare eller forskare att oroa sig över – för vad spelar det egentligen för roll? Oron blir begriplig bara mot bakgrund av uppfattningen om att sanningen om DAMP för alltid har fastslagits av svensk neuropsykiatri, och kommer att stå sig för evärdlig tid. Ännu mer märkligt blir det när sanningsvärdet hos vetenskapliga utsagor skall avgöras med hänsyn till hur hårt prövade familjer mår – knappast en uppfattning värdig en metafysisk realist.

Författarna är naturligtvis bara intresserade av att kväva diskussionen i sin linda, och att driva igenom sin och expertgruppens syn på DAMP-diagnosen. Men när de försöker förhindra utforskningen av DAMP utifrån andra perspektiv än medicinska tvingar de också den vetenskapliga forskningsprocessen till ett för tidigt slut. Den amerikanske filosofen C.S. Peirce (d.1914) hade en övergripande metodologisk regel som löd: ”Do not block the road of inquiry” . Om vår vilja är att lära oss så mycket som möjligt får vi inte, menade han, självmant blockera undersökandets väg. Så sker när vi t.ex. hävdar att något i princip inte går att få kunskap om eller när en fråga sägs ha fått sin slutgiltiga lösning eller formulering. Läkarna Lena Westbom och Kerstin Dahlström agerar just

⁸¹ Brev till generaldirektör Kerstin Wigzell, 01-11-15, diarenr. 11385/2001.

vetenskapliga vägblockerare när de försöker forcera fram ett slut på DAMP-debatten.

Men det är inte bara DAMP-aktivisterna som försöker avsluta debatten i egen favör. I en artikel i Ordfront skriver författaren och kulturskribenten Gunnar Ohrlander med anledning av offentliggörandet av Tomas Ljungbergs rapport:

I och med Thomas Ljungbergs rapport förefaller den stora striden mot den sociobiologiskt inriktade Gillbergruppen vara avgjord. DAMP och ADHD måste snarast ses som kulturella fenomen och det finns inga enkla farmakologiska lösningar på problem inom skola, barnomsorg och utsatta familjer.⁸²

Budskapet är förstås inte att ta miste på: Fienden är nedkämpad! Men återgivandet av Ljungbergs position förefaller betydligt överdriven (även om resten av artikeln är mer nyanserad). Det är knappast Ljungbergs uppfattning att DAMP och ADHD blott och bart är kulturella fenomen. Inte heller kan man ännu kora någon vinnare i ”den stora striden”.

Säkert är emellertid att den som i offentlighetens ögon avgår med segern kommer att tilldelas mer forskningsanslag för att fortsätta bedriva ”framgångsrik forskning”, medan förlorarna kommer att få se sina påståenden smulas sönder till ideologi och illusioner. Och lika säkert, dristar jag mig till att säga, är att debattens utgång inte endast kommer att vara beroende av inomvetenskapliga faktorer.

12. Avslutning

I denna uppsats har jag föresatt mig att ge en kunskaps sociologisk analys av DAMP-debatten. Min uppfattning är att motståndarlägren i debatten har uppträtt precis som man kunnat förvänta sig med tanke på de vetenskaper och forskarkollektiv de tillhör. Även om Kärfves kritik av DAMP-forskningen är sakligt och relevant utgår den, menar jag, från ett omisskännligt vänsterperspektiv. Detta är i sig inget fel, men det är heller ingen utgångspunkt som Kärfve klart deklarerar.

Samma förhållande gäller förstås för DAMP-forskarna. Naturvetare brukar självbelåtet - och en smula naivt - framhålla att de studerar verkligheten som den *är* och inte som den *bör* vara (En insikt som, vilket framgått ovan, tenderar att försvinna när forskningen går från forskarsamhälle till beslutsfattare). DAMP-forskarna uppfattar vetenskaplig forskning som en marsch mot Sanningen, och menar att forskningen nu gott och väl kan göra halt vid DAMP-diagnosen. Inga andra perspektiv behöver längre göra sig besvär.

⁸² Ohrlander, G. ”Exit Damp”, Ordfront, nr. 9/2001

Litteraturförteckning

Litteratur

Bloor David, (1991): *Knowledge and Social Imagery* Chicago : Univ. of Chicago Press

Brante Thomas, (1984): *Vetenskapens sociala grunder*

Cederblad M, (2001): *Barn- och ungdomspsykiatri*, Liber AB.

Fleck Ludwik, (2001): *Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum*, Stehag, Symposion AB.

Gillberg Christopher, (1996): *Ett barn i varje klass om DAMP/MBD och ADHD*, Göteborg, Cura AB.

Hacking Ian, (2000): *Social konstruktion av vad*, Stockholm, Thales.

Hallberg Margareta, (2001): *Etnologisk koreografi. Att följa ett ämne i rörelse*, Nora, Nya Doxa.

Kuhn Thomas, (1970): *The structure of Scientific Revolutions*, Chicago, University of Chicago Press.

Kärfve Eva, (2001): *Hjärnspöken. Damp och hotet mot folkhälsan*, Stehag, Symposion AB.

Liedman S-E., (2001): *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper*. Stockholm, Bonniers

Merton R, (1973): "The normative structure of science". I: Merton R. *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigation*, Chicago, Univ. of Chicago Press.

Rothenberger, A (red) , (1990): *Brain and behavior in child psychiatry* Berlin : New York : Springer-Vlg.

Sartre J-P, (1984): *Till frågan om metoden* Lund, Arkiv Förlag

Segerstråle Ullica, (2000): *Defenders of the truth. The Sociobiology Debate*, New York, Oxord University Press.

Artiklar

Nyhetsartiklar

"Biologiska orsaker bakom många brott", Helsingborgs Dagblad, 2001-27-11.

"Hon upprör med 'Hjärnspöken'", Helsingborgs Dagblad, 2000-0912.

”Lundasociologen Eva Kärfve går till attack mot begreppet damp och dess profeter”, Arbetet, 2000-07-20.
”Barn får diagnos istället för resurser”, 2000-06-10
”Pinsam kritik”, Östgöta Correspondenten, 2000-12-09.
”Föräldrargrupp satsar på udda barn”, Sydsvenska Dagbladet, 2001-09-28.
”Slitsamt med hyperaktivt barn”, Kristdemokraten, Nr. 5, 2002-02-01.
”Kunskapsdokument om DAMP kritiserar”, Dagens Medicin, 2000-10-24.
”Juristprofessor kritisk mot DAMP-utredning”, Dagens Medicin, 2000-11-28.

Debattartiklar, dagspress och specialtidningar

Bågenholm, A: ”Granska och diagnostisera även barns offentliga miljö”, Läkartidningen, nr 1-2/2001, p.79.

Donner, K: ”Dolda dagordningar styr diskussionen om genernas roll”, understreckare, Svenska Dagbladet, 2002-02-09.

Eberstadt, M: ”Why Ritalin Rules”, Policy Review, April & May 1999, No. 94.

Fahlén, T: ”Antipsykiatriens återkomst”, www.barnneuropsykiatri.org.gu.se, 2001

Hjärpe, Jan: ”Fromheten i kläm när religionen blir svartvit ideologi”, ”Understrecker”, Svenska Dagbladet 2001-09-29

Kadesjö, B. ”DAMP avslöjar skolans brister”, Göteborgsposten, 2000-09-09.

Kärfve, E: ”Nu har doktorn ordet”, Sydsvenskan 1999-10-11.

Kärfve, E: ”Hyckleriet måste genomskådas”, SDS 2000-01-03.
Ordfront Magasin 1-2, 2001.

Kärfve E: ”DAMP – en fantasiprodukt”, Pedagogiska Magasinet 2/2000

Kärfve, E ”Vi måste diskutera om det finns belägg för en neuropsykiatrisk diagnos”, Dagens Nyheter 2000-10-28

Kärfve, E: ”Förstår Socialstyrelsen allvaret?”, Svenska Dagbladet, Brännpunkt, 2001-11-17.

Rydelius, Per Anders ”Bokstavs barn – gengångare från förr med ny beteckning”, Läkartidningen vol.96, nr 30-31, 1999

Dokument på Internet

<http://www.barnneuropsykiatri.org.gu.se/>

<http://www.attention-riks.nu/>

<http://www.soc.lu.se/soc/socgu.html>